

به نام خدا

سازمان بهزیستی کشور

معاونت امور اجتماعی

دفتر توانمندسازی خانواده و زنان

شیوه نامه اجرایی برنامه تأمین مالی خرد

(با رویکرد بانکداری پیوندی)

خرداد ماه 1396

1- مقدمه:

برنامه تأمین مالی خرد (با رویکرد بانکداری پیوندی) با هدف توانمندسازی، ایجاد و توسعه کسب و کارهای خرد و بهبود معیشت، بیش از 10 سال در کشور با مشارکت سازمان بهزیستی، بانک کشاورزی، موسسه بین‌المللی توسعه خدمات مالی خرد (تاک) و بخش غیردولتی همکار، آزمون و اجرا شده و با توجه به دستاوردهای آن، شیوه‌نامه پیش رو جهت اجرا ابلاغ می‌گردد. دفتر توانمندسازی خانواده و زنان سازمان بهزیستی، با کمک و همکاری سایر شرکای برنامه، متولی توسعه و تعمیق برنامه در کشور، می‌باشد.

2- تعاریف:

- 1- تأمین مالی خرد عبارت است از دامنه متنوعی از خدمات مالی شامل: پس‌انداز، وام‌های خرد، خدمات پرداختی، انتقال پول و بیمه‌های خرد. وام‌های این برنامه، بدون نیاز به وثایق و ضمانت‌های معمول، با نرخ رایج بانکی و برپایه سرمایه اجتماعی ایجاد شده در متقاضیان، پرداخت می‌گردد.
- 2- گروه هدف این برنامه فقرا، افراد آسیب‌پذیر و کم درآمد در مناطق عمدتاً روستایی و یا مناطق محروم شهری هستند.
- 3- بانکداری پیوندی: پیوند مالی بین یک موسسه مالی رسمی با یک موسسه مالی غیررسمی محلی (مانند گروه خودیار) را بانکداری پیوندی می‌نامند.
- 4- گروه خودیار: گروهی متشکل از افرادی همگن و دارای وفاق که با اهداف مشترک و مورد توافق اعضا به ویژه برای بهبود وضعیت اقتصادی و معیشتی اعضا گرد هم می‌آیند. گروه خودیار در واقع یک واسطه گر مالی است بدان معنی که گردآوری پس‌اندازهای اعضا و تبدیل آنها به صورت وام را بر عهده دارد. پس گروه خودیار خود یک منبع وام برای اعضاست. در نهایت گروه با کسب شرایط و کیفیات از پیش تعیین شده‌ای می‌تواند با بانک پیوند مالی برقرار کند یعنی وام (تسهیلات) دریافت نماید. وام دریافتی به صورت عمده بوده و توزیع آن بین اعضا برحسب تقاضا و نیاز آنها توسط خود گروه صورت می‌گیرد. بدین ترتیب گروه خودیار از منبع دومی هم برای وام بهره‌مند می‌شود. گروه خودیار دارای قوانین و مقررات و نیز مستندات و دفاتر مالی است که توسط خود گروه نگهداری می‌شود. گروه باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:
 - 1- همه اعضای گروه بایستی ساکن محله/روستای محل اجرای برنامه باشند.
 - 2- تعداد اعضای گروه بین 15 تا 25 نفر باشد.
 - 3- از هر خانواده فقط یک نفر حق عضویت در یک گروه را دارد.
 - 4- کلیه اعضا، مجمع عمومی گروه را تشکیل می‌دهند و هر گروه دارای یک هیأت اجرایی شامل "گروه‌یار"، "خزانه‌دار" و "منشی" باشد.
 - 5- گروه دارای حساب مشترک نزد بانک کشاورزی باشد.
 - 6- هیأت اجرایی گروه نبایستی از بستگان درجه یک باشند.
 - 7- افراد زیر 18 سال نمی‌توانند عضو گروه باشند.
 - 8- افراد دارای بدهی معوق یا چک برگشتی در گروه نباشند.
- 5- کانون گروه‌های خودیار: عبارت است از مجموعه‌ای متشکل از تعدادی گروه خودیار (۲۰ الی ۲۵ گروه) که هدف آن ایجاد زمینه و بستر نهادی مناسب برای توسعه و اشاعه برنامه تأمین مالی خرد در کشور، هم‌افزایی بین نیروها، استعدادها و سرمایه اجتماعی گروه‌های خودیار و هم‌چنین منشا و مرکز خدمات مختلف برای گروه‌های عضو و اعضای آنها می‌باشد. کانون توسط ذیفان اصلی برنامه (گروه‌های خودیار) شکل می‌گیرد که در زمان تاسیس دارای چشم‌انداز، منشور، ماموریت و برنامه اقدام می‌باشد.
- 6- اعتبارسنجی: اعتبارسنجی فرایندی است که براساس آن کارائی یک گروه خودیار به صورت یک نهاد پس‌انداز و وام محلی و هم‌چنین سرمایه اجتماعی آن در جهت همبستگی و وفاق بین اعضا، سنجیده می‌شود. بعد از اعلام آمادگی گروه برای انجام فرآیند اعتبارسنجی، کارشناس بانک به همراه کارشناس مؤسسه مجری اقدام به اعتبارسنجی مشترک از گروه براساس فرم‌های مصوب بانک می‌نمایند.
- 7- گروه بانک‌پذیر: بانک‌پذیری فرایندی است که طی آن، مشتریان خدمات بانکی، مورد تأیید بانک قرار می‌گیرند و قادر خواهند بود تا از خدمات و تسهیلات بانکی استفاده نمایند. در برنامه تأمین مالی خرد، گروه بانک‌پذیر به گروهی گفته می‌شود که مرحله اعتبارسنجی را با موفقیت سپری نموده و می‌تواند از تسهیلات و وام بانکی بدون ارایه وثیقه و ضامن، استفاده کند.
- 8- گروه منحل شده: گروه خودیاری که بعد از دریافت حداقل یک نوبت وام بانکی و بازپرداخت آن منحل شود، در آمار عملکرد برنامه با عنوان «گروه منحل شده» ذکر می‌گردد. اما گروهی که قبل از دریافت حداقل یک نوبت وام بانکی منحل شود، در آمار برنامه لحاظ نمی‌گردد.
- 9- تحقق پایان هر فاز برنامه: هر فاز برنامه که به استان ابلاغ می‌شود در طول مدت 3 سال باید به پایان برسد. تحقق پایان هر فاز، شامل تشکیل کل تعداد گروه‌های خودیار آن فاز، دریافت وام بانکی نوبت اول توسط حداقل 80 درصد گروه‌ها، دریافت وام بانکی نوبت دوم توسط حداقل 30 درصد گروه‌ها و مقدمات تشکیل کانون گروه‌های خودیار، می‌باشد.
- 10- موسسه مجری برنامه: موسسه غیردولتی با ید دارای شرایط زیر باشد:
 - 1- توانایی، ظرفیت و تجربه عملی در زمینه طراحی و اجرای پروژه‌های فراگیر تأمین مالی خرد

- 2- تعامل مستند و مستدل با یک بانک با سابقه دارای شعبات در مناطق هدف و توان تجهیز منابع مالی بانکی کافی برای تأمین خط اعتباری گروه هدف (بدون نیاز به وثایق و ضمانت خارج از گروه).
- 3- در اختیار داشتن تیم اجرایی باتجربه در زمینه موضوع برنامه
- 4- با توجه به اینکه رویکرد بانکداری پیوندی در دنیای تأمین مالی خرد متحول بوده و به صورت پیوسته رو به تکامل است، لذا یکی از شرایط لازم برای موسسه مجری، داشتن سابقه و توانایی برای تعامل و تبادل دانش مرتبط در سطح بین‌المللی است.
- 5- برخورداری از روش، برنامه و پودمان‌های آموزشی آزمون شده در سطح وسیع و در سطح مختلف دست‌اندرکاران برنامه اعم از گروه هدف، تسهیل‌گران، کارکنان بهزیستی و کارکنان درگیر در شعب مختلف بانک عامل.
- 6- توانایی آموزش در زمینه تحرک اجتماعی، پویایی‌های گروهی و عملیات مالی صحیح و سالم.
- 7- داشتن تجربه و تخصص در امور اعتبارسنجی گروه‌ها
- 8- داشتن کد اقتصادی، سابقه مالیات و سابقه بیمه تأمین اجتماعی
- 9- توان ارائه ضمانت‌نامه یا سایر وثایق قانونی مورد درخواست
- 10- انتخاب شده توسط بهزیستی استان با هماهنگی با دفتر توانمندسازی خانواده و زنان سازمان بهزیستی کشور، بر اساس قوانین، مقررات، آیین نامه‌ها، ابلاغیه‌ها و استعلام‌های جاری.
- 11- مجریان محلی: اشخاصی حقوقی هستند که مشترکاً توسط مؤسسه مجری برنامه و بهزیستی استان، انتخاب شده و با توجه به شرایط و ضوابط تعریف شده و بر اساس قرارداد آنها با بهزیستی استان، وظایفی را در راستای اجرای نقشه راه (پیوست شماره 1) در سطح محلی تحت نظارت مؤسسه مجری برنامه به‌عهده می‌گیرند. مجریان محلی از میان کلینیک‌های مددکاری اجتماعی، مجتمع‌های خدمات بهزیستی، سمن‌ها، مؤسسات و شرکت‌های خصوصی با موضوع فعالیت مرتبط شناسایی و انتخاب خواهند شد. آموزش، هدایت، پایش عملکرد و نظارت مستقیم فعالیت‌های مجریان محلی به‌عهده مؤسسه مجری برنامه می‌باشد.

3- روش اجرا:

شامل مراحل مشروح زیر است:

- 1- انعقاد قرارداد بین بهزیستی استان و مؤسسه مجری برنامه: طبق شرایط مندرج در بند 10 (موسسه مجری برنامه) از بخش 2 (تعاریف) این شیوه‌نامه، بهزیستی استان با هماهنگی و تایید دفتر توانمندسازی خانواده و زنان سازمان بهزیستی کشور، موسسه مجری برنامه را انتخاب و اقدام به انعقاد قرارداد با آن موسسه می‌نماید.
- الف- انتخاب موسسه مجری برنامه توسط استان و با تایید نهایی دفتر توانمندسازی خانواده و زنان ستاد بر اساس قوانین، مقررات، آیین نامه‌ها، ابلاغیه‌ها و استعلام‌های جاری.
- ب- فرایند اجرای هر فاز برنامه 3 سال می‌باشد. لذا قرارداد با موسسه مجری برنامه 3 ساله بوده و در قرارداد درج گردد که اعتبار برنامه در طی 3 سال در صورت تأمین اعتبار از ستاد به استان تخصیص داده می‌شود (تخصیص بودجه برنامه به استان طی 3 قسط در صورت تأمین اعتبار صورت گیرد). (از هر تخصیص ستاد به استان 55٪ سهم موسسه مجری برنامه و 45٪ سهم مجریان محلی می‌باشد. با توجه به طول مدت نقشه راه (پیوست شماره 1) مدت قرارداد با مجریان محلی 3 ساله می‌باشد. موسسه مجری موظف به پیگیری یک سال بعد از اتمام فاز برنامه و ارائه گزارش می‌باشد.
- پ- کسورات قانونی شامل مالیات بر عملکرد و بیمه، بر طبق تعرفه‌های سازمان امور مالیاتی و سازمان تأمین اجتماعی لحاظ شده و بر عهده مؤسسه مجری برنامه و مجریان محلی خواهد بود.
- ت- این برنامه بر اساس بررسی انجام شده و به استناد بند های 9 و 14 از ماده 12 فصل دوم قانون مالیات بر ارزش افزوده (پیوست شماره 4) از مالیات بر ارزش افزوده معاف می‌باشد.
- ث: نحوه پرداخت مبلغ قرارداد به مؤسسه مجری برنامه و مجریان محلی، بر طبق روند زیر در قراردادها لحاظ گردد:
 - 25٪ پیش‌پرداخت
 - مابقی مبلغ متناسب با تخصیص بودجه از ستاد به استان و درصد پیشرفت کار.
- ج- درصد پیشرفت کار برای موسسه مجری برنامه با توجه به گزارش پیشرفت کار موسسه مجری برنامه و با در نظر گرفتن تعداد گروه‌های خودیاری تشکیل شده، تعیین خواهد شد و گزارش و درصد پیشرفت باید به تایید ناظر استانی (معاونت امور اجتماعی استان) برسد. حداکثر 20 روز پس از تایید ناظر، مبلغ تعیین شده طبق درصد پیشرفت کار، باید به حساب موسسه مجری برنامه واریز گردد. تا در تحقق اهداف و پیشبرد برنامه خللی وارد نشود.
- چ- درصد پیشرفت کار برای مجریان محلی با توجه به گزارش پیشرفت کار مجریان محلی و طبق پیوست شماره 3، تعیین خواهد شد و گزارش و درصد پیشرفت باید به تایید ناظر مجریان محلی (موسسه مجری برنامه) برسد. حداکثر 20 روز پس از تایید ناظر، مبلغ تعیین شده طبق درصد پیشرفت کار، باید به حساب مجری محلی واریز گردد. تا در تحقق اهداف و پیشبرد برنامه خللی وارد نشود.

- 2- تعیین شهرستان‌های هدف: شهرستان‌های هدف برنامه، توسط مؤسسه مجری برنامه و با مشورت و هماهنگی با بهزیستی استان و مدیریت بانک کشاورزی استان، بر اساس برآورد سطح تقاضا و تعداد گروه خودیار اختصاص داده شده به آن استان در هر فاز برنامه، انتخاب می‌گردد.
- 3- انتخاب مجریان محلی: طبق شرایط مندرج در بند 6 (مجریان محلی) از بخش 2 (تعاریف) این شیوه‌نامه، مجریان محلی مناسب در سطح شهرستان‌های هدف شناسایی، ارزیابی و مشترکاً توسط مؤسسه مجری برنامه و بهزیستی استان انتخاب می‌شوند (طبق فرم مندرج در پیوست شماره 2) و بهزیستی استان، قرارداد همکاری با آنها را منعقد می‌نماید. مؤسسه مجری برنامه به عنوان ناظر قرارداد بین بهزیستی استان و مجریان محلی بوده و هر گونه پرداخت به مجریان محلی از سوی سازمان بهزیستی استان، پس از تأیید مؤسسه مجری برنامه انجام خواهد شد.
- 4- برگزاری دوره‌های توجیهی و آموزشی لازم برای دست اندرکاران مختلف برنامه (بهزیستی استان و شهرستان، مدیریت و شعب بانک کشاورزی و مجریان محلی) توسط مؤسسه مجری برنامه
- 5- معرفی مجریان محلی به فرمانداری شهرستان‌های هدف توسط بهزیستی، جهت همکاری بخشداری‌ها و دهیاری‌های حوزه مربوطه
- 6- ورود تسهیلگران به روستاها و آغاز تشکیل گروه‌های خودیار
- 7- تداوم و تکمیل مراحل برنامه بر اساس نقشه راه تشکیل و توانمندسازی گروه‌های خودیار (پیوست شماره 1). در این بخش لازم به ذکر است که در مرحله پیوند گروه‌های خودیار با بانک، بانک کشاورزی طبق فرآیند استاندارد اعتبارسنجی گروه‌های خودیار و بخشنامه خود اقدام می‌نماید و استقلال بانک در تصمیم‌گیری در مورد پرداخت تسهیلات به گروه‌ها و مبلغ آن، توسط بهزیستی، مؤسسه مجری برنامه و مجریان محلی، رعایت می‌گردد.
- 8- گزارش دهی منظم سه ماهه توسط مؤسسه مجری برنامه به بهزیستی استان و انعکاس این گزارشات به دفتر توانمندسازی خانواده و زنان سازمان بهزیستی کشور
- 9- بازدیدهای موردی از گروه‌های خودیار تشکیل شده با هماهنگی و همکاری مؤسسه مجری برنامه و بهزیستی استان و شهرستان
- 10- یارگیری از سایر سازمان‌ها برای ارائه خدمات غیر مالی به گروه‌های خودیار بعد از ارایه درخواست و تقاضا توسط مؤسسه مجری برنامه.
- 11- پایداری برنامه: تشکیل کانون‌های گروه‌های خودیار طبق بند 4 (کانون گروه‌های خودیار) از بخش 2 (تعاریف) این شیوه‌نامه، برای پایداری برنامه و همکاری بهزیستی استان و شهرستان در به رسمیت شناخته شدن کانون‌ها و معرفی آنها به سازمان‌ها و نهادهای مختلف ارایه دهنده خدمات و هم چنین کمک به تخصیص مکانی مناسب برای دفتر کانون در روستا یا بخش مربوطه با استفاده از منابع و امکانات دولتی به شرط موجود بودن در مناطق روستایی و یا شهری محروم.